DERLEME REVIEW

DOI: 10.5336/mdethic.2020-74924

Kanser Tanısının Hastaya Söylenmesi Konusunda Hasta, Hasta Yakını, Hekim ve Hemşirelerin Görüşleri Üzerinden Bir Değerlendirme

An Evaluation on the Opinions of Patient, Patient's Relatives, Physicians and Nurses About to Telling Cancer Diagnosis to Patient

Rahime AYDIN ER[a], Elif AŞIKLI[b]

[a]Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik ABD, Kocaeli, TÜRKİYE
[b]Serbest, Artvin, TÜRKİYE

**Bu çalışmanın ilk versiyonu 2.Uluslararası Sosyal Beşeri ve Eğitim Bilimleri Kongresi (06-07 Nisan 2018, Kocaeli)'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.*

ÖZET Hastaya kanser tanısının söylenmesine ilişkin uygulamaların; etnik köken, dini inanç, kültür ve yasal düzenlemeler ile sağlık profesyonellerinin tutumları nedeni ile farklılık gösterdiği belirtilmektedir. Bu çalışmada, yapılmış araştırmalar doğrultusunda kanser tanısının hastaya söylenmesi konusunda hasta, hasta yakını, hekim ve hemşirelerin görüşlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında kanser tanısının hastaya söylenmesine yönelik Türkiye'de yapılmış ve tam metnine ulaşılabilen araştırmalar değerlendirilmiştir. "Kanser, aydınlatılmış onam, gerçeğin söylenmesi, hastanın bilgilendirilmesi, hasta, hasta yakını, hekim, hemşire" anahtar kelimeleri kullanılarak, Türk Tıp, Türkiye Atıf Dizini, Türk Medline ve Yüksek Öğrenim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanları incelenmiştir. Çalışma kapsamında, 12 nicel araştırma değerlendirilmiştir. Değerlendirilen araştırmaların örneklem grubunu, kanser ve kanser dışında hastalık tanılı hastalar, kanser tanılı hastaların yakınları, hekim ve hemşireler ile sağlıklı bireylerin oluşturduğu belirlenmiştir. Araştırmalarda, hem kanser tanılı hem de farklı hastalık tanısı olan hastaların çoğunun kanser tanısını bilmek istedikleri ortaya konmuştur. Hasta yakınlarının yaklaşık yarısı, hastaya kanser tanısının söylenmesi gerektiğini belirtmiştir. Hekimlerin yarıdan fazlasının, az oranda hemşirenin hastaya kanser tanısının söylenmesi gerektiğini düşündükleri saptanmıştır. Yapılan araştırmalar, Türkiye'de hastaların ve sağlıklı bireylerin çoğunun kanser tanısının kendisine söylenmesini istediklerini göstermektedir. Kanser tanısının hastaya söylenmesine ilişkin hekim, hasta yakını ve hemşirelerin görüşleri değerlendirildiğinde; en fazla hekimlerin, ardından hasta yakınlarının ve en az hemşirelerin kanser tanısının hastaya söylenmesi gerektiği görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kanser; aydınlatılmış onam; gerçeğin söylenmesi

ABSTRACT It is stated that the applications related to telling the cancer diagnosis to the patient are different due to ethnic, religious belief, culture, legal regulations and the attitudes of health workers. The aim of this study was to evaluate the opinions of the patient, patient relatives, physicians and nurses about telling cancer diagnosis to patients according to researches. In this study was evaluated on researches related to tell cancer diagnosis in Turkey and the full texts are available. Turkish Medical, Turkey Citation Index, Turkish Medline, and National Thesis Center of the Council of Higher Education databases were examined using "cancer, informed consent, telling the truth, informing the patient, patients, relatives, physician, nurse" as keywords. 12 quantitative researches were evaluated. The samples of researches were cancer patients, patients diagnosed with diseases other than cancer, relatives of cancer patients, physicians, nurses and healthy individuals. It has been determined that majority of patients both cancer and different diagnosis patients want to know cancer diagnosis. Approximately half of the patient's relatives stated that the cancer diagnosis should be told to patient. It was found that more than half of the physicians and less of the nurses think that the cancer diagnosis should be told to patient. The researches show that most of the patients and healthy individuals in Turkey want to be told about the cancer diagnosis. While considering the opinions of the related parties about to telling cancer diagnosis; the most physicians, then the patient's relatives and at least the nurses prefer to be told cancer diagnosis to the patient. The tendency not to tell cancer diagnosis to patient has changed in our country.

Keywords: Cancer; informed consent; truth telling

Correspondence: Rahime AYDIN ER
Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik ABD, Kocaeli, TÜRKİYE/TURKEY
E-mail: raay@kocaeli.edu.tr

Peer review under responsibility of Turkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Law and History.

Received: 16 Mar 2020 ***Received in revised form:*** 11 May 2020 ***Accepted:*** 03 Jun 2020 ***Available online:*** 15 Oct 2020

2146-8982 / Copyright © 2020 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

İnsan ilişkilerinin önemli araçlarından biri olan iletişim, belli düzeylerde dürüstlük içerir. Sağlık profesyonellerinin hasta ile kurduğu iletişimde hastalık, planlanan tedavi ve müdahaleler ile ilgili ne konuştukları kadar neyi konuşmadıkları da önemlidir. Tıbbi açıdan durumuyla ilgili gerçeğin söylenmesi, doğru bilginin hastaya verilmesini gerektirmekte, bu süreç hastanın doğru seçimler yapmasını sağlamaktadır. Hastaya doğru bilginin söylenmesini zorlaştıran durum, sağlık profesyonelinin hasta ya da ailesine kötü haberler vermek zorunda kalmasıdır.[1]

21. yüzyıl başlarına kadar yaygın bir uygulama olarak sağlık profesyonelleri zarar vermeme ödevi doğrultusunda, ölümcül ve ciddi hastalık tanısını hastadan gizlemişlerdir. Günümüzde birçok Avrupa ülkesinde, Asya ve Orta Doğu'nun bazı ülkelerinde, hastaya durumuyla ilgili kötü gerçeklerin söylenmemesi yönündeki eğilim değişmiştir.[2,3] Bu değişimin nedenleri şöyle sıralanabilir: a) Modern tıp etiği, hastanın özerkliğine saygı gösterilmesine ve hastaya dürüst olunmasına dayanan hekim/hemşire-hasta ilişkisine dayanmaktadır. b) Hasta hakları ile ilgili yasal düzenlemelerde hastaya yapılacak tıbbi tedavi, girişim ve müdahalelerde hastadan aydınlatılmış onam alınması gerektiği belirtilmiştir. Hastadan alınan onamın geçerliliği de hastaya doğru/dürüst bilgilerin açıklanmasına bağlıdır. c) Kanser gibi hastanın tedaviye katılımının tedavi başarısını etkileyeceği hastalıklarda, hastanın durumuyla ilgili bilgileri bilme gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu nedenler sağlık profesyonellerine, hastalarına durumları ile ilgili gerçeği söyleme, yalan söylememe ödevlerini yüklemiştir.[2-5] Hastanın kanser ya da ölümcül hastalığı ile ilgili bilgilendirilmesinde, kastedilen bilimsel ve gerçek olanın hastaya basitçe söylenmesi ya da her şeyi söyleyip kararın hastaya bırakılması değildir. Hastanın, hastalığı ile ilgili bilgilendirilmesinde şu soruların yanıtlandırılması önerilmektedir: Hastaya hangi gerçekler söylenmelidir? Nasıl? Ne zaman? Kim tarafından? Kime? Ne tür değerlendirmelerden sonra? Hastanın intihar öyküsü varsa ne yapılmalıdır?[1,6]

Toplum açısından en önemli hastalıklar; en sık görülen, en çok sakat bırakan ve en çok öldüren hastalıklardır. Ülkemizde kanser, 100.000'de 210 görülme sıklığı ve sebebi bilinen ölümler sıralamasında, kardiyovasküler hastalıklardan sonra en sık görülen 2. ölüm sebebi olması nedeni ile önemli hastalıklardan biri olarak yerini almıştır.[7] Kanser, fiziksel bir hastalık olmasının yanı sıra psikososyal sorunların en fazla gözlemlendiği durumlardan biridir. Kanser, genellikle ölümle eş değer olarak algılanmakta, ölüme ağrı içinde yavaş yavaş yaklaşmayı ve hastalığın gidişine ya da tedaviye bağlı organ kaybını, sakatlanmayı da çağrıştırmaktadır. Bu da kanser tanısı gibi bir tıbbi bilginin hastaya söylenmesini zorlaştırmaktadır. Sağlık profesyonelleri açısından hastaya ölümcül hastalık tanısını açıklamanın oldukça zor ve stresli olduğu, ancak öğrenilebilen bir durum olduğu da belirtilmektedir.[8] Hatta hastaya ciddi tıbbi bilginin verilmesinin benimsendiği bazı ülkelerde, konuya ilişkin denenmiş ve test edilmiş rehberler oluşturulmuştur.[6,9]

Hastaya kanser tanısının söylenmesine ilişkin uygulamaların; özellikle kültürel özellikler başta olmak üzere dini inanç, yasal düzenlemeler ve sağlık profesyonellerinin tutumları nedeni ile ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği belirtilmektedir.[2,3,8,10] Batılı ülkelerin kültüründe, hastanın özerkliğe saygı ilkesi ve kişinin kendi hakkında karar verme hakkı gereği, hastaya durumuyla ilgili tüm gerçeklerin söylenmesi yaygın bir uygulamadır. Birçok Asya ve Orta Doğu ülkesinde ise ölümcül olan hastalığın, hastadan saklanmasının daha insani ve etik olduğuna ilişkin inanış vardır.[2,10] Bu nedenle ülkemizde, kanser tanısının söylenmesine ilişkin ilgili tarafları oluşturan hasta, hasta yakını, hekim ve hemşirelerin görüşlerinin belirlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Literatür incelemesi olan bu çalışmada, yapılmış araştırmalar doğrultusunda kanser tanısının hastaya söylenmesi konusunda hasta/sağlıklı birey, hasta yakını, hekim ve hemşirelerin görüşlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte çalışmada, kanser tanısının hastaya söylenmesi konusundaki görüşler arasında varsa farklılıkların ve zaman içerisinde görüşlerdeki değişimin ortaya konması da hedeflenmiştir.

Çalışma verileri, Türkiye'de kanser tanısının erişkin hastaya söylenmesine ilişkin hasta/sağlıklı birey, hasta yakını, hekim ve hemşire görüşlerinin değerlendirildiği ve tam metnine ulaşılabilen araştır-

malardan toplanmıştır. Araştırmacılar tarafından Türk Tıp Veri Tabanı, Türkiye Atıf Dizini, Türk Medline ve Yüksek Öğrenim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanları taranmıştır. Veri tabanlarının taranmasında, "kanser, aydınlatılmış onam, gerçeğin söylenmesi, hastanın bilgilendirilmesi, hasta-sağlık çalışanı ilişkisi, hasta yakını, hekim, hemşire" anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Kanser dışındaki hastalık tanılarının hastaya söylenmesine ilişkin yapılan araştırmalar, çalışmaya dâhil edilmemiştir. Araştırma başlığı ve araştırma özeti, bu çalışmanın konusu ile ilgili bulunan araştırmalar, ileri değerlendirme yapılmak üzere ayrılmış, bu araştırmaların kaynakları da konuyla ilişkisi bakımından gözden geçirilmiştir.

Çalışmanın sınırlılığı, belirli veri tabanları kullanılarak yürütülmesidir.

BULGULAR

Başlığı ve özetinin değerlendirilmesi sonucu, çalışmamızın konusuyla ilgili olduğu düşünülen 16 araştırmaya ulaşılmıştır. Bu araştırmaların 4'ü, tam metnine ulaşılamaması nedeni ile çalışma kapsamından çıkarılmıştır. Değerlendirilen araştırmalar, Tablo 1'de detaylı ve kronolojik bir şekilde görülmektedir. Öncelikle çalışmaya dâhil edilen 12 araştırmanın özelliklerine ilişkin bulgulara (örneklem, yöntem ve kullanılan değerlendirme aracı) yer verilmiştir. Ardından hasta, hasta yakını, hekim ve hemşirelerin kanser tanısının söylenmesine ilişkin görüşleri ile ilgili araştırma sonuçları ele alınmıştır.

ARAŞTIRMALARIN ÖZELLİKLERİ

Örneklem

Çalışma kapsamında değerlendiren araştırmaların, örneklem sayıları birbirinden farklılık göstermektedir. Özkal tarafından 2008 yılında, kanser tanılı 50 hasta ile bu hastaların yakınları olan 50 kişinin dâhil edildiği araştırma en küçük örneklemi; Yalçın ve ark.nın 2015 yılında, 6.566 hasta yakını ile yürüttüğü araştırma ise en büyük örneklemi oluşturmuştur.[11] *(Özkal F. Kanser Tanısının Hastaya Söylenmesine İlişkin Hasta ve Hasta Yakınlarının Görüşleri, Yüksek Lisans Tezi)*

Hasta örneklem grubunu, onkoloji kliniğinde yatan, kemoterapi ve radyoterapi tedavisi gören kanser tanılı hastalar ile farklı polikliniklere başvuru yapan hastalar oluşturmuştur. Hasta yakını örneklem grubunda, akciğer kanseri tanısı alan hastaların yakınları ile kanser dışında hastalığı olan hasta yakınları yer almıştır. Hekimlerle yürütülen araştırmalar; aile hekimleri, anestezi ve reanimasyon, çocuk hastalıkları, cerrahi, göğüs hastalıkları, göğüs cerrahisi, iç hastalıkları, onkoloji, radyoloji ve psikiyatri kliniği gibi farklı uzmanlık alanlarından hekimlerle yürütülmüştür. Bununla birlikte iç hastalıkları, doğum ve kadın hastalıkları, göğüs hastalıkları, genel cerrahi ve radyasyon onkolojisi kliniklerinde çalışan hemşirelerin, kanser tanısının söylenmesine ilişkin görüşleri değerlendiren araştırmalara ulaşılmıştır. Bu araştırmaların 3'ünde tıp fakültesi, 1'inde ise hemşirelik öğrencilerinin kanser tanısının söylenmesine ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Ayrıca 3 araştırmada, kendisinde ve ailesinde kanser tanısı olan veya olmayan çeşitli meslek gruplarından sağlıklı bireyler üzerinde yürütmüştür.

Yöntem

Çalışma kapsamında değerlendirilen araştırmaların tümü nicel araştırma olup, bu konuda yapılmış nitel araştırmaya ulaşılamamıştır. Araştırmaların tümünde, veri toplama yöntemi olarak anket formu kullanılmıştır. Veriler, araştırma katılımcılarıyla yüz yüze görüşme veya anket formunun katılımcılar tarafından doldurulması yöntemiyle toplanmıştır.

KANSER TANISININ SÖYLENMESİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Bu bölümde, kanser tanısının hastaya söylenmesi konusunda hasta, hasta yakını, hekim ve hemşirelerin görüşlerine ilişkin elde edilen veriler ayrı başlıklarda ele alınmıştır.

Hastaların Görüşleri

Kanser tanısının söylenmesine ilişkin hastaların görüşlerinin değerlendirildiği araştırmalardan biri kanser, diğeri kanser tanısı dışında hastalık tanısı alan hastalarla yürütülmüştür. Özkal tarafından 50 kanser tanılı hastayla yapılan araştırmada, hastaların %64'ünün hastalık tanısını bilmek istediği belirlenmiştir. Aynı araştırmada, kanser tanısını bilmek isteyen hastaların çoğunlukla 46-55 yaş aralığında olduğu, 56 yaş ve üzerindeki hastaların çoğunun kanser tanısının kendisine söylenmesini istemediği sap-

TABLO 1: Değerlendirilen araştırmalara ilişkin bilgiler (n=12).

Kaynak	Örneklem grubu	Örneklem sayısı	Bulgular	Ek bilgi
Samur ve ark., 2000	İç hastalıkları ve genel cerrahi klinik hekimleri 4 ve 6. sınıf tıp fakültesi öğrencileri	58 150	Hekim ve tıp fakültesi öğrencilerinin %94,5'i kanser olduğunda tanıyı bilmek istemiş ve ayrıntılı bilgi talep etmiştir	
Özışık ve ark., 2006	Göğüs hastalıkları, göğüs cerrahisi, radyasyon onkolojisi ve medikal onkoloji bölümlerinde görevli hekimler	164	Hekimlerin %90,9'u akciğer kanseri olduğunda tanının kendisine söylenmesini istemiştir.	Kanser tanılı yakını olan hekimler, tanının hastaya söylenmemesini tercih etmiştir.
Uçar ve ark., 2007	Sağlıklı bireyler	107	Katılımcıların %83'ü akciğer kanseri olduğunda tanıyı bilmek istediğini belirtmiştir	Bireylerin eğitim düzeyi arttıkça, kanser tanısını bilmek isteme oranın arttığı saptanmıştır.
Kavlak ve ark., 2008	Kanser tanılı hastaya bakım veren hemşireler	94	Hemşirelerin %37,2'si hastaya bütün doğruların söylenmesi gerektiğini belirtmiştir	Hemşirelerin %75,5'i hastaya kanser kelimesini söylemekten kaçındığını, %90,7'si doğruları hasta yakınlarına açıklanmayı tercih ettiğini ifade etmiştir.
Özkal, 2008	Kanser tanılı hastalar Kanser tanılı hastaların yakınları	50 50	Hastaların %64'ü, hasta yakınlarının %72'si kanser olduğunda tanısını bilmek istemiştir	46-55 yaş arasındaki hastaların kanser tanısını daha fazla bilmek isterken, 56 yaş ve üzerindeki hastaların bilmek istemedikleri belirlenmiştir
Balseven Odabaşı ve Örnek Büken, 2009	Kanser dışında hastalık tanısı olan hastalar Anestezi ve reanimasyon, çocuk hastalıkları, genel cerrahi ve iç hastalıkları klinik hekimleri	150 151	Hastaların %85,3'ü tedavi edilemez kanser tanısının aile yerine kendisine söylenmesi gerektiğini bildirmiştir Hekimlerin %67,6'sı kanser tanısının önce hastaya söylenmesi gerektiğini belirtmiştir	Hastaların %85,3'ü ailesinin kendisine tanının söylenmemesini istediği durumda da hekiminin söylemesi gerektiğini belirtmiştir Hekimlerin %54,7'si ailenin istememesi durumunda bile hastaya tanısının söylenmesi gerektiğini ifade etmiştir
Özkıriş ve ark., 2011	Cerrahi, iç hastalıkları, radyoloji ve temel tıp alanlarında çalışan hekimler	304	Hekimlerin %78,3'ü kanser tanısının hastaya söylenmesi gerektiğini bildirmiştir	Hekimler, kanser tanısının söylenmesi görüşüne bir yakını söz konusu olduğunda %55,6; erişkin bir , hasta olduğunda %51 oranında katılmıştır
Doruk ve ark., 2012	Kanser tanılı ve kanser dışında hastalık tanılı hastaların yakınları Göğüs hastalıkları, göğüs cerrahisi, iç hastalıkları, onkoloji ve psikiyatri klinik hekimleri 4 ve 6. sınıf tıp fakültesi öğrencileri Göğüs hastalıkları, göğüs cerrahisi, iç hastalıkları, onkoloji ve psikiyatri klinik hemşireleri	122 64 61 100	Akciğer kanseri tanılı hasta yakınlarının %54,1'i, kanser dışında hastalık tanılı hasta yakınlarının %47,5'i kanser tanısının hastaya söylenmemesi gerektiğini belirtmiştir. Hekimlerin %62,5'i, tıp fakültesi öğrencilerinin %59'u kanser tanısının hastaya söylenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Hemşirelerin %47'si kanser tanısının hastaya söylenmesi gerektiğini belirtmiştir	Hekimlerin %95,8'i, tıp fakültesi öğrencilerinin %92'si kanser olduğunda tanısını bilmek istemiştir.

devamı →

TABLO 1: Değerlendirilen araştırmalara ilişkin bilgiler (n=12). (devamı)

Yalçın ve ark., 2015	Hasta yakını ■ Akraba ■ Arkadaş	3.598 2.515	Katılımcıların %52,6'sı kanser tanısı alan akrabasına veya arkadaşına bilgi verilmemesini istemiştir	Genç, kadın ve eğitim seviyesi düşük katılımcılar, tanının söylenmemesini daha fazla tercih etmiştir
Başol ve ark., 2016	Kanser tanılı hastalar Kanser dışında hastalık tanılı hastalar Hekimler, tıp fakültesi öğrencileri ve sağlıklı bireyler	67 170 348	Kanser dışında hastalığı olan hastaların %84,9'u, hekimlerin %95,8'i, tıp fakültesi öğrencilerinin %92'si ve sağlıklı bireylerin %91,9'u kanser olduğunda tanıyı bilmek istediğini belirtmiştir.	Kanser tanılı hastaların %82'sinin tanısını doğru bildiği belirlenmiştir
Tavşanlı ve ark., 2016	Cerrahi ve iç hastalıkları klinik hemşireleri 1 ve 4. sınıf hemşirelik öğrencileri	64 223	Hemşirelerin %75'i hastanın hastalığını bilmesi gerektiğini, %24,2'sinin kanser olduğunu hastaya/yakınlarına söylediğini ifade etmiştir	Hemşirelik 1. sınıf öğrencilerinin %78,3'ü, 4. sınıf öğrencilerinin %91,1'i hastanın hastalığını bilmesi gerektiğini belirtmiştir
Datlı ve ark., 2017	Kanser tanılı hastaların yakınları Aile hekimleri, göğüs hatalıkları ve onkoloji klinik hekimleri Sağlıklı bireyler	110 100 100	Hasta yakınlarının %84,5'i kanser olduğunda tanıyı bilmek istediğini belirtmiştir Kanser tedavisi uygulayan hekimlerin %89,1'i, kanser tedavisi uygulamayan hekimlerin %57,4'ü hastalarına kanser tanısını söylemeyi tercih etmiştir Katılımcıların %84,5'i kanser tanısını bilmek istemiştir	Kanser tedavisi uygulayan hekimlerin, uygulamayan hekimlere göre hastaya tanıyı söylemeyi daha fazla tercih ettikleri belirlenmiştir

tanmıştır. Bununla birlikte hastaların %48'inin muhtemel ölüm zamanına ilişkin bilgiyi de bilmek istediği, %80'inin hekimi tarafından bilgilendirilmeyi tercih ettiği belirlenmiştir.[9] Balseven Odabaşı ve Örnek Büken'in kanser dışında hastalığı olan 150 hastayla yaptıkları diğer araştırmada, hastaların büyük çoğunluğu (%85,3) tedavi edilemez kanser tanısının önce kendisine söylenmesi gerektiğini belirtmiştir. Yine aynı oranda hasta, ailesinin hastalık tanısının kendisine söylenmesini istemediği durumda da hekiminden bu bilgiyi talep etmiştir.[12]

Hasta Yakınlarının Görüşleri

Hasta yakınlarının kanser tanısının hastaya söylenmesine ilişkin görüşlerini değerlendiren 4 araştırmaya ulaşılmıştır. Doruk ve ark. tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre hastası akciğer kanseri olan hasta yakınlarının %54,1'i, kanser dışında hastalığı olan hasta yakınlarının %47,5'i kanser tanısının hastaya söylenmemesi gerektiğini düşünmektedir.[13] Yalçın ve ark. tarafından yapılan araştırmada, katılımcıların %52,6'sının kanser tanısı alan akrabasına veya arkadaşına hastalığı ile bilgi verilmesini istemediği belirlenmiştir. Aynı araştırma sonuçlarına göre genç, kadın ve eğitim seviyesi düşük katılımcılar, yakınlarına/arkadaşlarına tanının söylenmemesini daha fazla tercih etmiştir.[11]

Ulaşılan diğer 2 araştırmada ise hasta yakınlarının, kendisiyle ilgili kanser tanısını bilmek istemekle ilgili görüşleri değerlendirilmiştir. Özkal tarafından yürütülen araştırmada, hasta yakınlarının %72'sinin ölümcül hastalık tanısını bilmek istediği belirlenmiştir.[9] Datlı ve ark.nın araştırmasında, hasta yakınlarının %84,5'i ileride kanser olduklarında tanıyı bilmek istediklerini belirtmişlerdir.[14]

Hekimlerin Görüşleri

Çalışma kapsamında değerlendirilen araştırmalardan 5'i, hekimlerin hastalarına ya da kendilerine kanser tanısının söylenmesine ilişkin görüşlerini değerlendirmiştir. Özışık ve ark.nın yürüttüğü araştırmada, hekimlerin %83,9'u akciğer kanseri olan bir kişiye tanısının açık ve anla-

şılır biçimde söylenmesi gerektiğini bildirmiştir.[15] Balseven Odabaşı ve Örnek Büken tarafından yapılan araştırmada, hekimlerin %67,6'sı kanser tanısının önce hastaya söylenmesi ve tanının aileye söylenip söylenmeme kararını hastanın belirlemesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Aynı araştırmada, hekimlerin %54'ünün ailenin istememesi durumunda bile hekimin bu bilgiyi hastasına vermesi gerektiğini düşündüğü ortaya konmuştur.[12] Özkıriş ve ark.nın yapmış olduğu araştırmada, hekimlerin %89,1'inin hastalık tanısı ne olursa olsun hastaların bilgilenme hakları olduğuna inandıkları, söz konusu hastalık "ölümcül" olduğunda, %78,3'ünün, tanının hastaya söylenmesi gerektiğini düşündükleri belirlenmiştir. Bu araştırmada, ölümcül hastalık "kanser" olduğunda, hekimlerin tanının açıkça söylenmesi fikrine katılma oranları; kendisi hasta olduğunda %77,6; bir yakını söz konusu olduğunda %55,6; herhangi bir erişkin hasta söz konusu olduğunda ise %51'dir.[8] 2012 yılında yapılan diğer bir araştırmada hekimlerin %62,5'inin, tıp fakültesi öğrencilerinin ise %59'unun kanser tanısının hastaya söylenmesi gerektiğini düşündükleri; hekimlerin %29,5'inin hastalarına kanser tanısını söyledikleri belirlenmiştir.[13] Datlı ve ark. tarafından yürütülen araştırmada, hekimlerin %72'si hastaya kanser tanısının söylenmesini tercih etmiştir. Aynı araştırmada, kanser tedavisi uygulayan hekimlerin, uygulamayan hekimlere göre daha fazla oranda kanser tanısının hastaya söylenmesi gerektiğini bildirmiştir.[14] Kendisi kanser olduğunda tanıyı bilme isteme durumlarını değerlendiren araştırmalarda; hekimlerin %95,8; %94,5; %90,4 ve %84,5 oranında tanıyı bilmek istedikleri belirlenmiştir.[14-17] Bu araştırmaların 2'sinde, tıp fakültesi öğrencilerinin %94,5 ve %92 oranında kanser tanısını bilmek istedikleri ortaya konmuştur.[16,17]

Hemşirelerin Görüşleri

Hemşirelerin, hastaya kanser tanısının söylenmesine ilişkin görüşlerini değerlendiren 3 araştırmaya ulaşılmıştır. Kavlak ve ark. tarafından 2008 yılında en az 4 yıldır kanser tanılı hastalara bakım veren 94 hemşire ile yürütülen araştırmada, hemşirelerin %37,2'si hastaya, %90,4'ü hasta yakınlarına tüm doğruların söylenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Yine aynı araştırmada, hemşirelerin %77,2'si hastalarla ölüm olasılığı ya da hastalığı hakkında konuşmanın zor olduğunu, hastalarıyla konuşurken "kanser" kelimesini kullanmaktan kaçındıklarını, %87,2'si de hastaya hastalığının tedavisinin olmadığını söyleyemeyeceklerini ifade etmişlerdir.[18] Doruk ve ark.nın yaptığı araştırma sonuçlarına göre hemşirelerin %47'si, kanser tanısının hastaya söylenmesi gerektiğini düşünmektedir.[13] Tavşanlı ve ark. tarafından cerrahi ve iç hastalıkları kliniklerinde çalışan 64 hemşire ile yürütülen araştırmada, hemşirelerin %75'i hastanın kanser tanısını bilmesi gerektiğini belirtirken, %24,2'si kanser olduğunu hasta veya hasta yakınına söylediğini bildirmiştir. Aynı çalışmada, hemşirelik 1. sınıf öğrencilerinin %78,3'ünün, son sınıf öğrencilerinin %91,1'inin hastanın kanser tanısını bilmesi gerektiğini düşündükleri belirlenmiştir.[19]

Sağlıklı Bireylerin Görüşleri

Sağlıklı bireyler üzerinde yürütülen 3 araştırmaya ulaşılmıştır. Bu araştırmalarda, sağlıklı bireylerin ileride akciğer kanseri olduklarında tanıyı bilmek isteme durumları değerlendirilmiştir. Araştırmada, katılımcılarının %91,9; %84,5 ve %83 oranında kanser tanısını bilmek istedikleri belirlenmiştir.[14,16,20]

TARTIŞMA

Hekim ve hemşireler, rutin uygulamaları sırasında hem hastaya hem de hasta yakınlarına pek çok konuda bilgi verirler. Tıbbi uygulamalarda gerçek bilginin verilmesi dendiğinde, kötü haber veya acı haberin hastayla paylaşılması akla gelmektedir. Kötü haber "hastanın geleceğine yönelik algısını şiddetli ve negatif şekilde değiştiren herhangi bir haber" olarak tanımlanmakta; genellikle kanser, terminal dönem hastalıkları, ölümcül hastalıklar gibi tıbbi durumlarla beraber düşünülmektedir.[21] Hastaya gerçeğin söylenmesi konusunda, kültürel faktörler nedeni ile ülkeden ülkeye farklılıklar olduğu belirtilmektedir. Günümüzde birçok Batı ülkesinde, hastaya durumuyla ilgili tüm gerçekleri söylemek yaygın bir uygulamadır.[2,3,10] Son 10 yıldır bu uygulamanın, Doğu kültürü etkisindeki ülkelerde daha kabul edilebilir olduğu belirtilmektedir.[3] Çalışma kapsamında değerlendirdiğimiz araştırmalar, ülkemizde de benzer bir eğilim olduğunu düşündürmektedir. Çünkü 2000 ve 2003 yılında yürütülen 2 araştırmada, daha

az oranda (%26,7; %36,6) hasta kanser tanısını biliyorken, 2009 yılında ve sonrasında yürütülen araştırmalarda bu oran oldukça yükselmiştir (%82; %87,9; %98).[12,17,22] Araştırmaları değerlendirirken dikkatimizi çeken bir diğer bulgu, kanser tanısı alan hastaların tanılarının söylenmesine ilişkin görüşlerinin 2008 yılındaki bir araştırmada değerlendirilmiş olmasıdır. Son yıllarda yürütülen araştırmalar, kanser hastalarının hastalıkları ile ilgili bilgi düzeylerini, verilen bilgileri yeterli bulup bulmama durumlarını ve neyi bilmek istediklerini değerlendirmeye yönlenmiştir. Bu araştırmalarda, hastaların büyük çoğunluğunun kanser hastalığına ilişkin bilgi sahibi oldukları ve kendilerine verilen bilgileri de yeterli buldukları belirlenmiştir.[16] Tüm bu sonuçlar, son yıllarda ülkemizde hastaya kanser tanısının söylenmemesi yönündeki eğilimin değiştiğini, bu değişimde hasta hakları ile ilgili yasal düzenlemelerin etkili olabileceğini düşündürmektedir. Hastanın, bilgilenme hakkı kapsamında kanser hastalığına ve tedavisine ilişkin bilgiler hastayla paylaşılmakta, hastalarının kendi tıbbi bakımlarıyla ilgili kararlara katılımları ile etiğe uygun tedavi ve bakım hizmetlerinin sunumu desteklenmektedir.

Ülkemizde olduğu gibi pek çok kültürde aile üyelerinden birisi hastalandığında, hasta adına tıbbi kararları veren ailedir.[2,3] Bu durum, hastaya kanser tanısının söylenmesine ilişkin uygulamaları etkileyen bir faktördür. Hastanın tıbbi bakım ve tedavi kararlarını ailesinin vermesi söz konusu olduğunda hekim, hastadan önce aileyi bilgilendirmektedir. Japonya'da, hastadan önce ailenin kanser tanısı ve tedavisine ilişkin bilgiyi aldığı belirtilmektedir. Tayvan'da da aile üyelerinin nasıl anlatacaklarını bilmemeleri, yaşlılara bilgi vermenin gereksiz olduğunu ve hastanın bilmediğinde daha mutlu olacağını düşünmeleri gibi nedenlerle hastaya durumuyla ilgili bilgiyi paylaşmada isteksiz oldukları bildirilmiştir.[3] Ülkemizde hasta yakınlarıyla yapılan araştırmalarda, katılımcıların yarıdan fazlası (%54,1; %52,6) kanser tanısının hastaya söylenmemesi gerektiğini düşünmektedir.[11,13] Diğer araştırma sonuçları da ülkemizde, kanser tanısının hasta ailesiyle paylaşıldığını destekler niteliktedir. Başol ve ark. tarafından yapılan araştırmada, katılımcıların çoğunun kanser tanısının başkalarına söylenmesinde sakınca görmedikleri, tanısını bilmek istemeyen katılımcıların başta eşi olmak üzere ailesine tanının söylenmesini tercih ettikleri saptanmıştır.[16] Hemşirelerle yürütülen araştırmalarda, hemşirelerin çok az oranda kanser tanısını hastaya söyledikleri, tanıyı çoğunlukla hasta yakınlarına söyledikleri belirlenmiştir.[18,19] Yapılan bir araştırmada, farklı olarak hekimler, kanser tanısının önce hastaya söylenmesi, tanının aileye söylenip söylenmeme kararını hastanın belirlemesi ve ailenin istememesi durumunda bile hekimin bu bilgiyi hastasına vermesi gerektiğini ifade etmişlerdir.[12] Bu araştırma sonuçları doğrultusunda, kanser tanılı hastanın bakım ve tedavisinden sorumlu hekim ve hemşirelerin, tanının hastaya söylenmesi konusundaki görüş farklılıklarını ortaya koyan ayrıntılı çalışmalara gereksinim olduğu söylenebilir.

Hastalarla yapılan araştırmalarda, kanser tanılı hastaların yarıdan fazlasının, kanser dışında hastalığı olan hastaların büyük çoğunluğunun kanser tanısını bilmek istedikleri saptanmıştır.[12] Yine hasta yakınlarının, hekimlerin ve sağlıklı bireylerin de büyük çoğunluğu ileride kanser olduklarında tanıyı bilmek istemektedir.[8,14,16,17,20] Bu sonuçlar hem hastaların hem de hasta yakınları ile hekimlerinde yer aldığı sağlıklı bireylerin haberler iyi olmasa bile durumları ile ilgili gerçeği bilmek istediklerini göstermektedir. Dikkat çekici araştırma sonuçlarından biri, hekimler kendileri hasta olduklarında kanser tanısını daha fazla bilmek isterken, hastaya ya da kendi yakınlarına kanser tanısının söylenmesi görüşüne daha az oranda katılmalarıdır.[8,14,17] Bir başka araştırmada, hekimlerin %62,5'inin kanser tanısının hastaya söylenmesi gerektiğini düşünürken, %29,5'inin hastaya kanser tanısını söylediği belirlenmiştir.[13] Bu sonuç, kanser tanılı hastaya tedavi ve bakım veren çoğu hekim ve hemşirenin mezuniyet öncesi ve sonrasında hastaya kötü haberi nasıl vereceği konusunda yeterli eğitim almaması ve bu konuda kendisini yeterli hissetmemesi ile ilişkili olabilir.[21] Hastanın bakımından öncelikli sorumlu olan hemşireler de kanser tanısını hastaya değil ailesine söylemeyi daha fazla tercih etmekte, hastaya kanser kelimesini söylemekten kaçınmaktadırlar.[18,19] Ülkemizdeki tıp uygulamasında, hastanın çoğunlukla "bilgi alan ve tedaviye etkin katılan" konumunda olmadığı belirtilmektedir. Aydınlatılmış onam, yalnızca onam formunun

imzalanmasından ibaret değildir. Aydınlatılmış onamın, etik ve yasal açıdan geçerli olabilmesi için hastanın hastalığı ve olası tedavi yöntemleri hakkında bilgilendirilmesi ve bu bilgilerin, hasta tarafından kavranmasının sağlanması gerekmektedir.[23] Kanser hastası da tanısını ve tedavisini bildiği durumda, kendisiyle ilgili tıbbi kararlara katılım sağlayabilir. Hastayla durumu ile ilgili gerçekler paylaşılmadığında, hasta kendisine ne olduğunu ve ne olacağını bilmediği bir sürecin içine girecektir. Bununla birlikte hastaya, hastalığı ile ilgili gerçek söylenmediğinde uygulanacak tedavilere ilişkin alınacak onam geçerli bir onam olmayacaktır. Hastanın, aydınlanma hakkını ve kendi hakkında karar verme hakkını kullanmasını sağlamak için durumu ile ilgili tüm gerçeklerin söylenmesi gerekmektedir.[4] Hastaya durumuyla ilgili gerçeğin, kötü haberin söylenmesi basit bir bilgi vermekten daha zor bir süreçtir.[8] Bu nedenle hekim ve hemşirelerin iletişimdeki becerilerini geliştirmelerinin ve hastaların bilgilendirilmesine yönelik yaklaşımları bilmelerinin önemi ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Çalışmamızda, hem kanser tanılı hem de farklı hastalıkları olan hastaların çoğunun, kanser tanısının kendisine söylenmesini istediği belirlenmiştir. Hasta yakını ile hekimlerinde yer aldığı sağlıklı bireyler de benzer oranda kendilerine kanser tanısının söylenmesini tercih etmektedir. Hekimler, hasta yakınlarına ve hemşirelere göre daha fazla oranda hastaya kanser tanısının söylenmesi gerektiğini düşünmektedir. Son yıllarda ülkemizde, kanser tanılı hastaların hastalıklarıyla ilgili bilgi düzeylerini ve verilen bilgileri yeterli bulma durumlarını değerlendiren araştırma sonuçları doğrultusunda kanser tanısının hastaya söylenmemesi yönündeki eğilimin değiştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin, çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: *Rahime Aydın Er;* ***Tasarım:*** *Rahime Aydın Er;* ***Denetleme/Danışmanlık:*** *Rahime Aydın Er, Elif Aşıklı;* ***Veri Toplama ve/veya İşleme:*** *Rahime Aydın Er, Elif Aşıklı;* ***Analiz ve/veya Yorum:*** *Rahime Aydın Er, Elif Aşıklı;* ***Kaynak Taraması:*** *Rahime Aydın Er, Elif Aşıklı;* ***Makalenin Yazımı:*** *Rahime Aydın Er, Elif Aşıklı;* ***Eleştirel İnceleme:*** *Rahime Aydın Er.*

KAYNAKLAR

1. Oflaz F. [The strategy of breaking bad, sad or difficult news for health professionals]. Anatolian J Psychiatry. 2007;8(1):62-9.
2. de Pentheny O'Kelly C, Urch C, Brown EA. The impact of culture and religion on truth telling at the end of life. Nephrol Dial Transplant. 2011;26(12):3838-42. [Crossref] [PubMed]
3. Zahedi F. The challenge of truth telling across cultures: a case study. J Med Ethics Hist Med. 2011;4:11. [PubMed]
4. Ersoy N. [Ethics in oncology nursing]. Türk Onkoloji Derg. 2009;24(4):191-7.
5. Ataç A, Gülsoy R, Güven T. [Exceptions to the duty to disclose]. Turkiye Klinikleri J Med Ethics. 2005;13(1):55-7.
6. Baxter P, Brackett J. Communicating a cancer diagnosis to patients and families. In: Palazzi DL, Lorin MI, Turner TL, Ward MA, Cabrera AG, eds. Communicating with Pediatric Patients and Their Families: the Texas Children's Hospital Guide for Physicians, Nurses and other Healthcare Professionals. Houston TX: Texas Children's Hospital; 2015. p.86-90.
7. T.C. Sağlık Bakanlığı. Türkiye Kanser İstatistikleri 2016. (Erişim Tarihi: 05.10.2020) [Link]
8. Özkıriş A, Güleç G, Yenilmez Ç, Musmul A, Yanaş M. [A study on the attitudes of physicians: approach towards death and terminally ill]. Dusunen Adam J Psychiatry Neurol Sci. 2011;24:89-100. [Crossref]
9. Subramaniam A. Breaking bad news: a review of strategies and their appropriateness in the rural Indian setting. J Med Sci Health. 2017;3(1):45-7. [Crossref]
10. Rosenberg AR, Starks H, Unguru Y, Feudtner C, Diekema D. Truth telling in the setting of cultural differences and incurable pediatric illness: a review. JAMA Pediatr. 2017;171(11):1113-9. [Crossref] [PubMed] [PMC]
11. Yalçin A, Silay K, Büyükçelik A, Işikdoğan A, Türk HM, Coşkun HŞ, et al. Opinions of the Turkish population on cancer and being informed of the diagnosis of cancer. Turk J Med Sci. 2015;45(2):387-92. [Crossref] [PubMed]

12. Balseven Odabaşı A, Örnek Büken N. [Informed consent and ethical decision making in the end of life: Hacettepe example]. Turkiye Klinikleri J Med Sci. 2009;29(5):1041-54.
13. Doruk S, Sevinç C, Sever F, Itil O, Akkoçlu A. The trends of relevance about telling lung cancer diagnosis: social constraints, medical practice in several clinics. Tuberk Toraks. 2012;60(4):336-43. [Crossref] [PubMed]
14. Datlı U, Çelik P, Havlucu Y, Göktalay T, Coşkun AŞ, Yorgancıoğlu AA. [Evaluation of physians, patients, relatives and society of opinions on the told lung cancer diagnosis]. Tuberk Toraks. 2017;65(1):9-17. [Crossref] [PubMed]
15. Özışık NÇ, Arslan Z, Oruç ÖM, Saraç S, Tüzün B. Yurteri G, et al. [From doctors perspective a dilemma in lung cancer; should the patients be informed about their diagnosis]. Solunum. 2006;8(3):102-8.
16. Başol İ, Güzelant AF, Özoğlu E, Ozan NH, Nergis A, Hancı D, et al. [Should patient with lung cancer be informed about the diagnosis?] Ege Tıp Derg. 2016;55(1):20-5. [Crossref]
17. Samur M, Şenler FÇ, Akbulut H, Pamir A, Arıcan A. [Cancer patient information: the results of a limited research at Ankara University Medical School İbni Sina Hospital about perspectives of physicians and medical students]. J Ankara Univ Fac Med. 2000;53(3):161-6.
18. Kavlak O, Ertem G, Sevil Ü. [Cancer nurses' attitudes toward truth-telling regarding communication with patients with cancer]. Turkiye Klinikleri J Med Ethics. 2008;16(1):1-7.
19. Tavşanlı NG, Çeçen D, Tayhan E, Kahraman G. Kanser hastalarına bakım verenlerin hastalara karşı duygu ve tutumları. CBU-SBED. 2016;3(4):470-5.
20. Uçar N, Aksu FY, Alpar S, Güven SF, Örsel O, Kurt B. [Shall we disclose the diagnosis of lung cancer to the patient? (questionnaire study)] Solunum Hastalıkları. 2007;18:148-56.
21. Güner P. [Breaking bad news]. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Derg. 2006;3(2):6-9.
22. Ateşçi FC, Oğuzhanoğlu NK, Baltalarli B, Karadağ F, Ozdel O, Karagöz N. [Psychiatric disorders in cancer patients and associated factors]. Turk Psikiyatri Derg. 2003;14(2):145-52. [PubMed]
23. Ersoy N, Özcan Şenses M, Aydın Er R. [Informed consent in emergency medicine]. Ulus Travma Acil Cerrahi Derg. 2010;16(1):1-8.